

ŽEMĖS ŪKIO NAUDMENŲ IR DEKLARUOJAMŲ PASĖLIŲ TENDENCIJOS PLUNGĖS RAJONE

Jonas BRASAS, Vytauto Didžiojo universitetas, Žemės ūkio akademija, Inžinerijos fakultetas, el. paštas: jonas.brasas@vdu.lt

Daiva JUKNELIENĖ, Vytauto Didžiojo universitetas, Žemės ūkio akademija, Inžinerijos fakultetas, el. paštas: daiva.jukneliene@vdu.lt

Santrauka

Tyrimo tikslas – išskirti pasėlių deklaravimo naudojimo ypatumus Plungės rajono savivaldybėje. Žemės ūkio sektoriaus transformacija ir jo vaidmuo ekonomikoje visuomet buvo aktuali tema, ypač kai kalbama apie Europos Sąjungos valstybių narių integraciją. Šiame straipsnyje nagrinėjama žemės ūkio sektoriaus svarba, bendrosios žemės politikos įtaka ūkininkams, deklaruojamų pasėlių kaita Plungės rajone bei galimos šios kaitos priežastys. Tyrimo metu analizuoti statistiniai rodikliai, apibūdinantys žemės ūkio naudmenų naudojimą, ūkininkų ūkiuose auginamų pasėlių rūšis Plungės rajono savivaldybėje 2019–2023 m. bei atlikta kaitos prognozė iki 2030 m. Pastebėta, kad pusė (50 %) Plungės rajono savivaldybės teritorijos dalies naudojama intensyviai žemės ūkio veiklai, tačiau žemės ūkininkų ūkių plotų kasmet mažėja, o plotų mažėjimas prognozuojamas ir ateityje iki 2030 m. Taip pat nustatyta, kad Plungės rajone dėl mažėjančių gyvulininkystės ūkių ir besiplečiančių ariamos žemės plotų bulvių ir daugiamečių ganyklų-pievų plotai mažėja, o daržovių, žeminių javų ir ankštinių javų plotai didėja.

Reikšminiai žodžiai: žemės ūkio naudmenų naudojimas, pasėlių deklaravimas, deklaruotų pasėlių kaita.

Įvadas

Žemės ūkis – viena svarbiausių materialinės gamybos šakų, kurios tikslas – užtikrinti gyventojų maisto produktų poreikius, aprūpinimą bei teikti žaliavas pramonei. Žemės ūkis apima ne tik žemdirbystę, bet ir gyvulininkystę, žuvininkystę, miškininkystę. Žemė naudojama įvairiems produktams išgauti – nuo seno tai buvo itin svarbus pragyvenimo šaltinis, kuriuo užsiimdavo dauguma žmonių. Laikui bėgant atsirado naujesnės technologijos, žemės ūkis modernizavosi, o tai darė įtaką ūkių našumui, produkcijos apimtims. Žemdirbiams ir ūkiams tapo sunku aprūpinti produkcija didelį kiekį visuomenės ar konkuruoti su pramonės gamyba. Žemės ūkio reikšmė menko, todėl imtasi ieškoti žemės ūkio sektoriaus išsaugojimo galimybių, būdų paremti ūkininkus ir skatinti vystyti žemės ūkį, siekiant išvengti visiškos priklausomybės nuo užsienio rinkos (Poviliūnas ir kt., 2007).

XX amžiaus pabaigoje Europos Sąjungoje (ES) pradėta įgyvendinti žemės ūkio sektoriaus, visuomenės, Europos ir Europos ūkininkų partnerystė, dar žinoma kaip bendroji žemės ūkio politika, siekiant remti ūkininkus bei didinti žemės ūkio našumą. Pirmosios ES šalys narės turėjo didesnę žemdirbystės perspektyvą, geresnes sąlygas. 2004 m., Lietuvai įstojus į ES, taip pat pagerėjo šalies žemės ūkio sektoriaus perspektyva (Radzevičius ir kt., 2005). Ūkininkams atsirado galimybė gauti tiesioginę paramą, išmokas, kvotas, paramas už auginamas žemės ūkio kultūras, žemės dirbimą, priežiūrą, aplinkosaugą ar gyvulių auginimą. Ūkininkai ne tik gavo paramą bei Europos palaikymą, bet ir griežtus nurodymus, kurių privalo laikytis. Ekonomiškas, efektyvus, bet tuo pačiu ir tvarus, dirvožemį bei biologinę įvairovę saugantis ūkis – būtinybė (Januškienė, 2022). Dėl bendrosios žemės politikos sistemos teikiama finansinė parama, tačiau ūkininkai, norintys gauti tiesiogines išmokas ir finansavimą, turi deklaruoti žemės ūkio naudmenas, pasėlius. Kasmet, dar prieš priimant deklaracijų paraiškas, pateikiami žemės ūkio naudmenų reikalavimų pokyčiai bei tvarka. Priklausomai nuo reikalavimų pokyčių, skirtingų rajonų, dirvožemio – keičiasi ir išgaunami pasėliai (Savickaitė ir kt., 2015).

Kintant žemės ūkio naudmenų reikalavimų tvarkai, yra aktualu turėti sistemintą informaciją apie pasėlių deklaravimo tvarką, tendencijas bei nustatyti deklaruojamų pasėlių kaitos priežastis. Žemės ūkio paskirties žemės deklaravimas reikalingas skaidrumui, kontrolei, planavimui ir valdymui užtikrinti. Straipsniu siekiama ne tik atskleisti faktus ir tendencijas, bet ir prisidėti prie supratimo apie žemės ūkio sektoriaus veiklos ypatumus Plungės rajone bei pateikti rekomendacijas politikos ir praktikos tobulinimui šioje srityje. Tyrimo rezultatai ir aptarimas suteikia įžvalgų apie žemės ūkio sektoriaus vystymosi tendencijas ir galimas ateities kryptis Plungės rajone.

Tyrimo tikslas – išskirti pasėlių deklaravimo naudojimo ypatumus Plungės rajono savivaldybėje.

Išsikeltam tikslui pasiekti sprendžiami **šie uždaviniai**:

1. Išnagrinėti pagrindinius statistinius rodiklius, apibūdinančius žemės ūkio naudmenų naudojimą ir pokyčius Plungės rajono savivaldybėje, bei atlikti kaitos prognozė iki 2030 m.
2. Išanalizuoti pasėlių kaitą Plungės rajone 2019–2023 m.

Tyrimų objektas ir metodai

Tyrimo objektas – Plungės rajono savivaldybės žemės ūkio paskirties žemė. Plungės rajonas yra įsikūręs šalies šiaurės vakaruose, Telšių apskrityje, kurio administracinis centras yra Plungė. Teritorijoje vyrauja kalvotas reljefas, kurį formuoja Vakarų Žemaičių plynaukštė ir Žemaičių aukštuma (žr. 1 pav.). Plungės rajono savivaldybės plotas – 110549,32

ha, iš kurių ariamosios žemės plotai užima 45,99 % (48572,11 ha). Miškai – 32,93 %, pievos – 5,55 %, vandenys – 4,12 %, gyvenvietės – 3,73 %, keliai – 1,64 %, kita žemė – 5,78 % (Žemės..., 2023).

1 pav. Plungės rajono savivaldybė (www.geoportal.lt)

Fig. 1. Plungė District Municipality (www.geoportal.lt)

Tyrimo metu analizuoti Plungės rajono savivaldybės naudmenų plotai bei ūkininkų ūkiuose auginami pasėliai. Darbe buvo analizuojami 2019–2023 m. laikotarpio statistiniai duomenys, apibūdinantys žemės ūkio paskirties naudojimą bei stebėta ūkininkų ūkiuose auginamų pasėlių plotų kaita, apžvelgtos dažniausiai auginamos rūšys ir jų plotų skaičius Plungės rajono savivaldybėje. Prognozuota, kaip gali keistis šie skaičiai ir kas tam gali daryti įtaką. Prognozavimas – tai tiriamų reiškinių, procesų ir kitų objektų laukiamos ar pageidaujamos būklės ateityje mokslinis numatymas. Prognozavimas yra susijęs su neapibrėžtumu, todėl negali duoti visiškai tikslių rezultatų bei kiekviena prognozė turi įvairių dydžių paklaidas.

Tyrimo metu buvo naudojamosi Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro paraiškų priėmimo informacinės sistemos internetinio portalo duomenimis, kuriame pateikiami statistiniai duomenys apie deklaruotus žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus bei Žemės išteklių stebėsenos prie Lietuvos respublikos žemės ūkio ministerijos informacinės sistemos statistiniais duomenimis. Tyrimui atlikti pasirinkti žemės ūkio naudmenų plotai (ariamoji žemė, sodai, pievos ir natūralios ganyklos, miškai) bei žeminių javų, vasarinių javų, ankštinių javų, bulvių ir daržovių, pievų ir ganyklų deklaruoti plotai.

Tyrimo metu taikyti šie metodai: literatūros šaltinių, oficialios statistikos duomenų analizė, duomenų palyginimo, grafinio modeliavimo, apibendrinimo bei prognozavimo metodai.

Duomenys apdoroti ir jiems pateikti taikyti palyginamosios ir statistinės analizės, loginio mąstymo metodai. Analizė ir prognozavimas atliktas taikant skaičiuoklę „Excel“.

Atliekant tyrimą buvo pasirinkta palyginti Plungės rajono savivaldybės statistinius rodiklius, susijusius su žemės ūkio paskirties žemės naudojimu ir pasėlių deklaravimu nuo 2019 iki 2023 m.

Tyrimų rezultatai ir jų aptarimas

Ūkininkų ūkių plotų kaita. Tyrimo metu išnagrinėti pagrindiniai statistiniai rodikliai, apibūdinantys žemės ūkininkų ūkio plotų kaitą Plungės rajono savivaldybėje, ir atlikta kaitos prognozė. Analizuota ūkininkų skaičiaus bei jų ūkių ploto kaita (žr. 1 lentelę). Pastebėta, kad nors ūkininkų ūkių skaičius savivaldybėje mažėjo, jų plotas augo (nuo 2019 iki 2021 m.). Išimtis stebėta 2022 m., kuomet priešingai – padaugėjęs ūkininkų, sumažėjo vidutinis ūkio dydis. Vidutinis ūkininko ūkio dydis per analizuojamąjį laikotarpį – 12,62 ha.

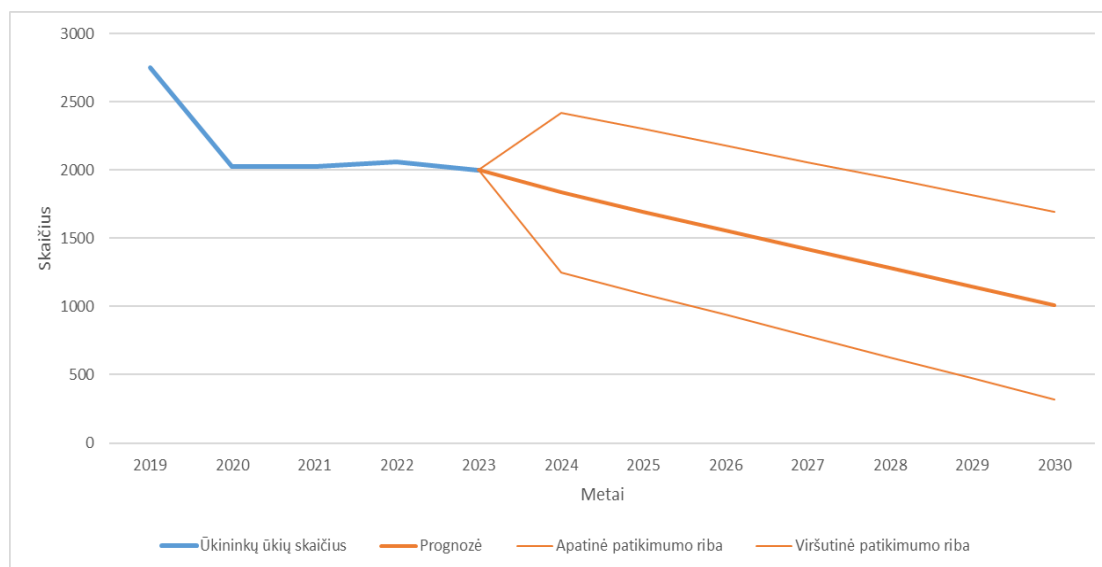
Taip pat stebima tiesioginė priklausomybė – mažėjant ūkininkų ūkių skaičiui, mažėja žemės ūkio paskirties plotas ir atvirkščiai. Prognozuojama, kad iki 2030 m. ūkininkų ūkių Plungės rajone sumažės dvigubai (žr. 2 pav.).

1 lentelė. Ūkininkų ūkių ir jų dydžių pasiskirstymas 2019–2023 m. Plungės rajono savivaldybėje (sudaryta pagal žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro sistemas duomenis)

Table 1. Distribution of farmers' farms and their sizes in the Plungė district municipality in 2019-2023 (compiled according to the data of the agricultural information and rural business center system)

Metai	Ūkininkų ūkių skaičius	Vidutinis ūkininko ūkio dydis, ha
2019	2749	10,22
2020	2023	13,24
2021	2023	13,36
2022	2058	13,09
2023	2000	13,2
vidutiniškai rajone*	2171	12,62

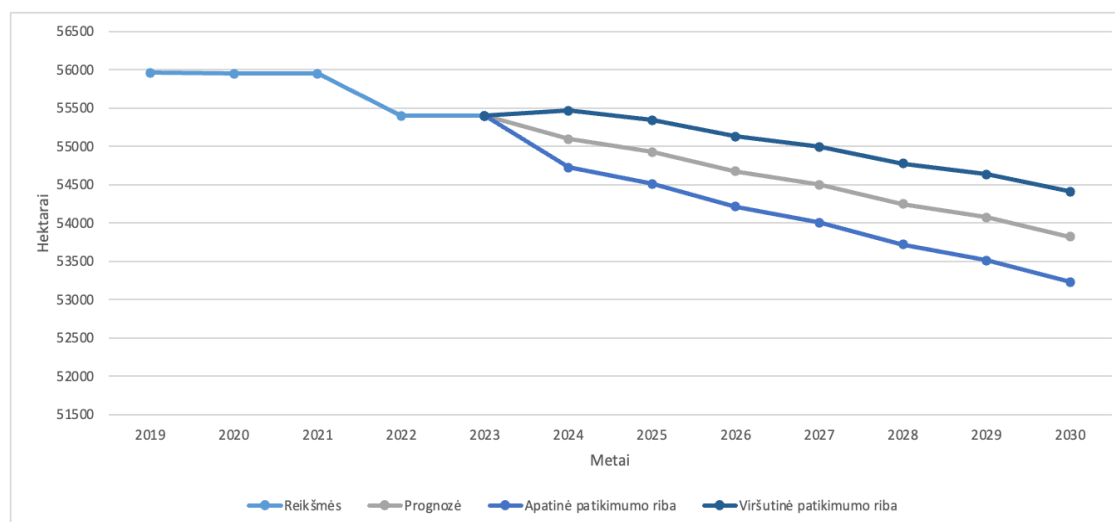
Paaaiškinimas: * – per analizuojamą laikotarpį

2 pav. Ūkininkų ūkių skaičiaus prognozė Plungės rajono savivaldybėje (sudaryta pagal oficialiosios statistikos portalo duomenis)

Fig. 1. Change of the of farmers' farms in Plungė district municipality (compiled according to official statistics portal data)

Panašus mažėjimas pastebėtas ir analizuojant ūkininkų ūkių naudojamą žemės plotą. Plungės rajono savivaldybėje 2019–2021 m. ūkininkų ūkių naudojamas žemės plotas ženkliai nekito (nuo 55960 ha iki 55952 ha.), tačiau 2022 m. užfiksuotas ploto mažėjimas, kuris išliko toks pat 2023 m. (35398 ha). Pastovus žemės ūkininkų ūkio plotų mažėjimas prognozuojamas ir ateityje iki 2030 m. (žr. 3 pav.).

3 pav. Ūkininkų ūkių ploto kaita ir prognozė Plungės rajono savivaldybėje (sudaryta pagal oficialiosios statistikos portalo duomenis)

Fig. 3. Change and forecast of the area of farmers' farms in Plungė district municipality compiled according to official statistics portal data)

Tyrimo metu išanalizuota žemės ūkio naudmenų struktūra, sudaranti ūkininkų ūkio dalį (ariamoji žemė, sodai, pievos ir ganyklos), stebėta plotų kaita 2019–2021 m. (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Žemės ūkio naudmenų pasiskirstymas 2019-2023 m. Plungės rajono savivaldybėje (sudaryta pagal žemės išteklių stebėsenos informacinės sistemos duomenis)

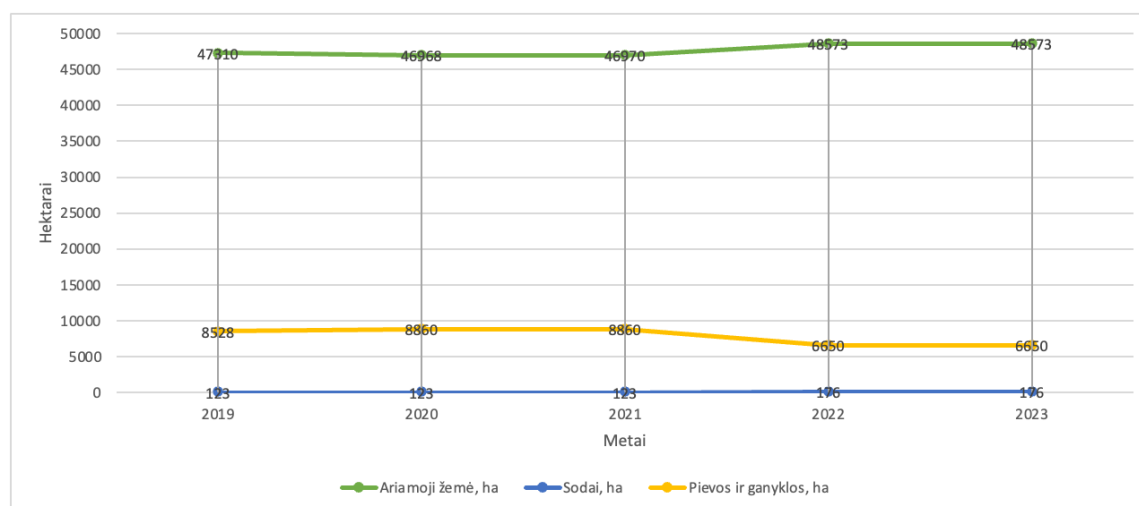
Table 2. Distribution of agricultural land in the Plungė district municipality in 2019-2023 (compiled according to the data of the land resources monitoring information system)

Metai	Ūkininkų ūkių plotas, ha	Ariamoji žemė, ha	Sodai, ha	Pievos ir ganyklos, ha
2019	55960	47310	123	8528
2020	55950	46968	123	8860
2021	55952	46970	123	8860
2022	55398	48573	176	6650
2023	55398	48573	176	6650
vidutiniškai rajone*	55732	47679	144	7910

Paaškinimas: * – per analizuojamą laikotarpį

Per analizuojamus paskutinius 5 metus nustatyta, kad vidutiniškai didžiąją dalį ūkininkų ūkių ploto sudaro ariamoji žemė – 85 % viso ūkininkų ploto, antroje vietoje pievos ir ganyklos – 14 %, mažiausiai – sodai (<1 %).

Vertinant žemės ūkio naudmenų kaitą per nagrinėjamą laikotarpį matyti, kad sodų pasiskirstymas per metus kito mažiausiai (vidutiniškai išliko 144 ha). Tuo tarpu nuo 2022 m. ariamosios žemės padaugėjo 3,4 % (nuo 46970 iki 48573 ha), o pievų bei ganyklų sumažėjo 24,9 % (nuo 8860 iki 6650 ha) (žr. 4 pav.).

4 pav. Žemės ūkio naudmenų kaita ūkininkų ūkiuose Plungės rajono savivaldybėje 2019-2023 (sudaryta pagal žemės išteklių stebėsenos informacinės sistemos duomenis)

Fig. 4. Change of agricultural land in farmers' farms in Plungė district municipality 2019-2023 (compiled according to the data of the land resources monitoring information system)

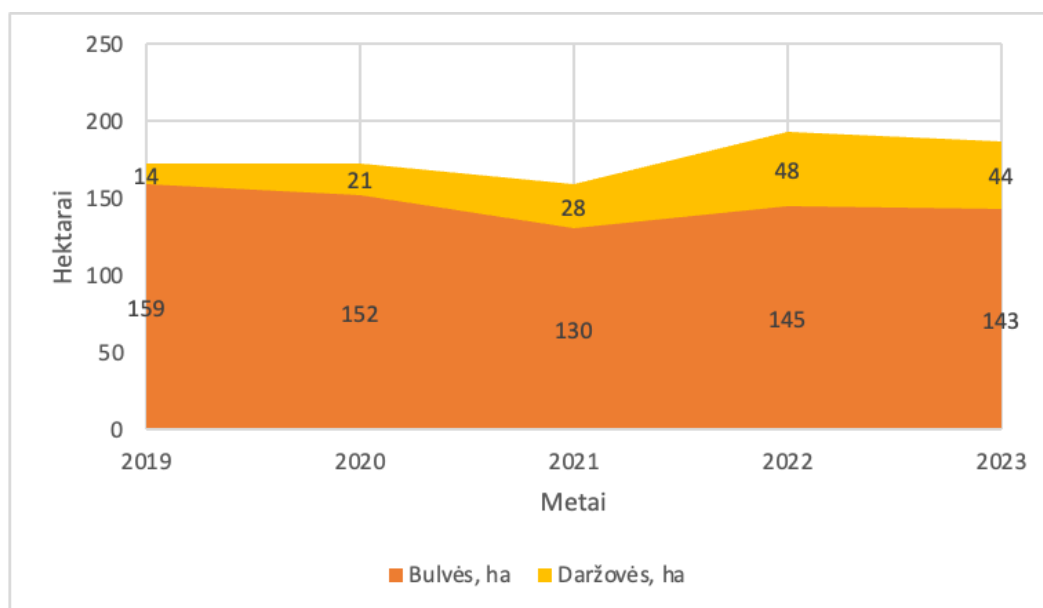
Remiantis 2023 m. duomenimis, bendras Plungės rajono plotas – 110549 ha, iš kurių 55399 ha sudaro žemės ūkio naudmenos (Žemės..., 2023). Taigi, galima teigti, kad pusė (50 %) Plungės rajono savivaldybės teritorijos dalis naudojama intensyviai žemės ūkio veiklai.

Apibendrinant galima teigti, kad Plungės rajone ūkių skaičius mažėja, tačiau ūkiai stambėja savo dydžiu, išskyrus 2022 metus, kuomet dėl atsiradusių palankesnių sąlygų gauti paramą ūkių modernizavimui, atsirado ir daugiau ūkininkų. Panašios tendencijos pastebimos ir kitų autorių nagrinėjamuose tyrimuose. Stravinskienė ir kt. (2015) tai paaiškina tuo, kad mažėja kaimo gyventojų skaičius, senyvo amžiaus ūkininkai skatinami pasitraukti iš prekinės žemės ūkio gamybos, smulkiesiems ūkiams sudėtinga rentabiliai ūkininkauti, o stambesniuose ūkiuose yra didesnės galimybės įsigyti ir efektyviai naudoti modernią žemės ūkio techniką, intensyvinti gamybą, **tai pastebima ir Plungės rajone.**

Stravinskienė ir kt. taip pat prognozavo, kad 2014–2020 m. ūkių skaičius mažės tokia pat dalimi kaip ir 2007–2013 m., o vidutinis ūkio dydis atitinkamai padidės. Plungės rajone atliktas tyrimas patvirtina prognozę, kadangi stebimas ūkininkų ūkių sumažėjimas bei jų plotų didėjimas. Tam įtakos galimai turėjo ir žemės naudojimo ypatumai, ir ūkių specializacija – teritorijose su mažesnio dydžio ūkiais tiksliau plėsti pieno ir mėsos galvijininkystę bei avininkystę, o teritorijose, kur vyrauja stambieji ūkiai, auginti prekinės augalininkystės produkciją: kviečius, pašarinius javus, rapsus, cukrinius runkelius, bulves.

Svarbu paminėti, kad prognozuojant ūkininkų ūkių plotų kaitą, tikslinga įvertinti ne tik žemės ūkio intensyvinimo veiksmus, bet ir reikalavimus, ribojančius daugiamečių žaliųjų žaliųjų mažinimą, taip pat galimą žemės ūkio naudmenų ploto sumažėjimą dėl dirbamos žemės panaudojimo miškų sodinimui ar kitai paskirčiai (Stravinskienė ir kt. 2015), o Aleknavičius (2003) nurodo, kad žemės naudmenų pokyčiai priklauso nuo komplekso veiksnių: kaimo gyventojų skaičiaus, valstybės agrarinės politikos bei žemės ūkio produkcijos poreikio, mokslinės ir techninės pažangos.

Deklaruotų pasėlių kaita. Tyrimo metu atlikta deklaruojamų pasėlių kaitos Plungės rajone analizė. Remiantis VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro pateikta statistika matyti, kad Plungės rajone deklaruojamų bulvių plotų 2019–2023 m. laikotarpiu nežymiai sumažėjo. Mažiausiai bulvių deklaruota 2021 m. – 130 ha. Per 5 analizuojamus metus bulvių deklaruotas plotas sumažėjo 10 % (nuo 159 iki 143 ha). Tuo tarpu galima matyti, kad daržovių plotas, lyginant su bulvių, atvirkščiai, kiekvienais metais augo ir padidėjo 12 % (nuo 114 iki 128 ha). Daugiausia daržovių deklaruota 2022 m. Taigi, 5 metų laikotarpyje sodinamų bulvių plotų mažėjo (nuo 92 % iki 77 %), tuo metu daržovių – didėjo (nuo 8 % iki 23 %) (žr. 5 pav.).

5 pav. Deklaruotų bulvių ir daržovių plotų palyginimas hektarais 2019–2023 metais Plungės rajono savivaldybėje (sudaryta pagal žemės išteklių stebėsenos informacinės sistemos duomenis)

Fig. 5. Distribution of the declared areas of potatoes and vegetables in hectares in the Plungė district municipality in 2019-2023 (compiled according to the data of the land resources monitoring information system)

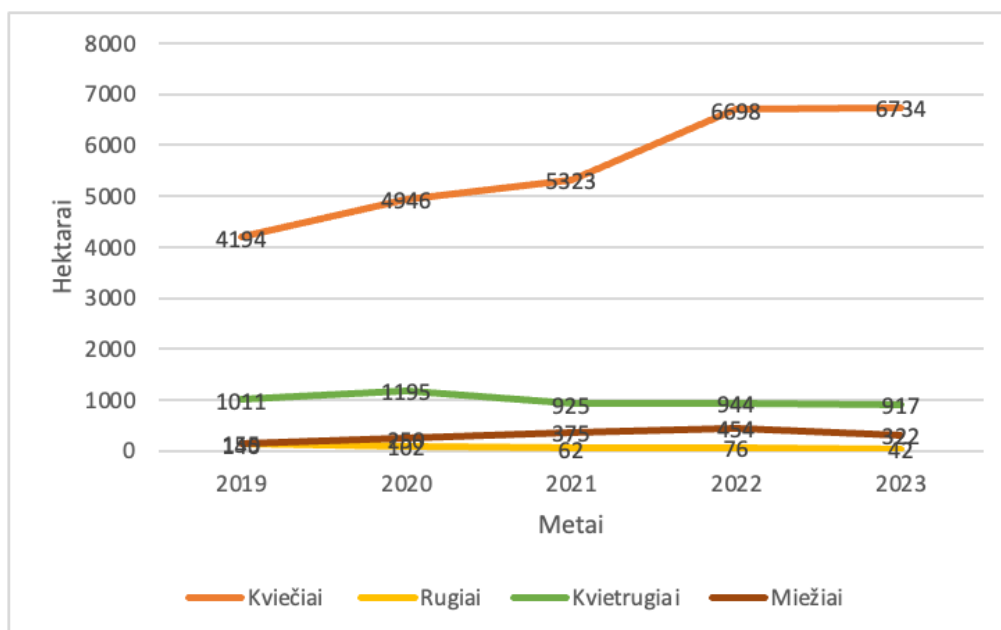
Išanalizavus duomenis matyti, kad natūralių ir pusiau natūralių bei daugiamečių pievų Plungės rajone mažėjo kiekvienais metais. 2019 m. deklaruojamas plotas siekė 21369 ha, o 2023 m. sumažėjo 20 %, t. y. iki 16961 ha. Ganyklų bei pievų plotas per 5 metus taip pat sumažėjo 5 % (nuo 9155 iki 8667 ha). Šlapynių, atvirkščiai nei pievų plotai, augo – per 5 metus stebimas 4 kartus padidėjęs plotas (nuo 45 iki 182 ha). Panaši tendencija stebima vienmetės ir daugiametės žolės deklaruojamame plote – jis paaugo 2 kartus (2019 m. – 526 ha, o 2023 m. – 1227 ha) (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Deklaruotų pievų ir ganyklų pasiskirstymas 2019–2023 m. Plungės rajono savivaldybėje (sudaryta pagal žemės išteklių stebėsenos informacinės sistemos duomenis)

Table 3. Distribution of declared meadows and pastures in the Plungė district municipality in 2019-2023 (compiled according to the data of the land resources monitoring information system)

Metai	Daugiametės ganyklos – pievos (5 metai ir daugiau), natūralios ir pusiau natūralios pievos, ha	Ganyklos arba pievos iki 5 metų, ha	Šlapynės, ha	Vienmetės, daugiametės žolės, ha
2019	21369	9155	45	526
2020	20125	9678	167	740
2021	19567	9321	186	1026
2022	18129	9261	191	863
2023	16961	8667	182	1227

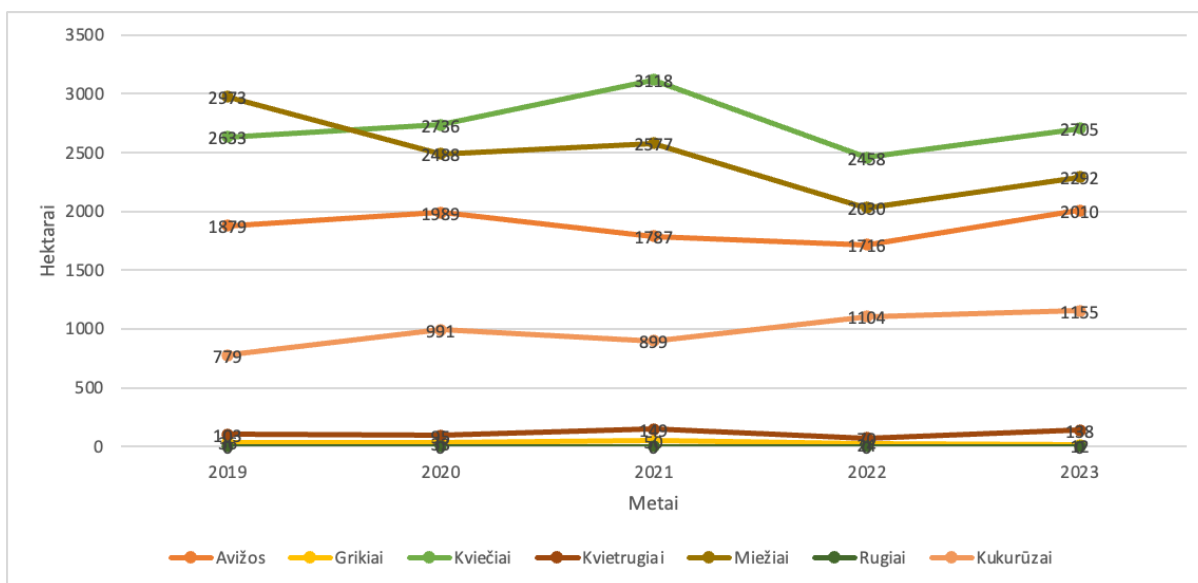
6 paveiksle matomas deklaruojamų žieminių javų plotų kitimas. Duomenis sudaro kviečiai, rugiai, kvietrugiai bei miežiai. Lyginant duomenis stebimas žymesnis kviečių augimas iki 60 % (nuo 4194 ha iki 6734 ha), kai tuo metu likusių žieminių javų plotai ženkliai nekito (žr. 6 pav.).

6 pav. Deklaruotų žieminių javų palyginimas hektarais 2019–2023 metais Plungės rajono savivaldybėje (sudaryta pagal žemės išteklių stebėsenos informacinės sistemos duomenis)

Fig. 6. Distribution of declared winter cereals in hectares in the Plungė district municipality in 2019-2023 (compiled according to the data of the land resources monitoring information system)

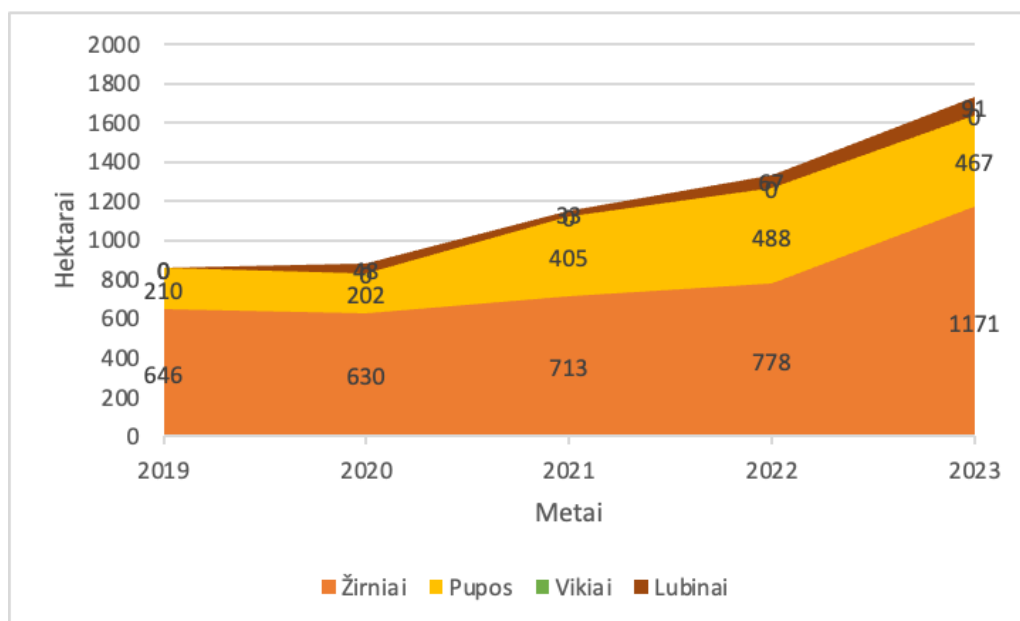
Nagrinėjant vasarinių javų duomenis matyti, kad iš avižų, grikių, kviečių, kvietrugių, miežių, rugių ir kukurūzų, kiekvienais metais daugiausia deklaruojama kviečių (iki 3118 ha 2021 m.), miežių (iki 2577 ha 2021 m.), šiek tiek mažiau avižų, kukurūzų, mažiausiai kvietrugių, grikių, o rugių nedeklaruojama išvis (žr. 7 pav.).

7 pav. Deklaruotų vasarinių javų palyginimas hektarais 2019–2023 metais Plungės rajono savivaldybėje (sudaryta pagal žemės išteklių stebėsenos informacinės sistemos duomenis)

Fig. 7. Distribution of declared summer cereals in hectares in the Plungė district municipality in 2019-2023 (compiled according to the data of the land resources monitoring information system)

Deklaruojamų ankštinių javų plotų duomenis Plungės rajone sudaro žirniai, pupos, vikiai bei lubinai. Stebint analizuojamus 5 metų duomenis matyti, kad visų deklaruojamų ankštinių javų plotas didėjo. Pupų plotas paaugo daugiausia – 122 % (nuo 210 iki 467 ha). Žirnių plotas taip pat augo, tačiau mažiau – 81 % (nuo 646 iki 1171 ha). Vikių rūšis Plungės rajone neauginama, todėl ir plotas nedeklaruotas, kai tuo tarpu lubinų plotas padidėjo nuo 0 iki 91 ha 2023 m. (žr. 8 pav.).

8 pav. Deklaruotų ankštinių javų palyginimas hektarais 2019 - 2023 metais Plungės rajono savivaldybėje (sudaryta pagal žemės išteklių stebėsenos informacinės sistemos duomenis)

Fig. 8. Distribution of declared legumes in hectares in the Plungė district municipality in 2019-2023 (compiled according to the data of the land resources monitoring information system)

Apibendrinant deklaruotų pasėlių kaitą galima teigti, kad deklaruojamų pasėlių plotų (ypač daržovių, šlapynių, vienmečių ir daugiamečių pievų, žieminių javų bei ankštinių javų) didėja. Manytina, kad tam didžiausią įtaką turėjo ES parama. Stravinskienė ir kt. (2015) aprašo, kad po 2004 m. atsiradusios galimybės ūkininkams gauti tiesiogines išmokas, kvotas, paramą už pasėlius, žemės dirbimą, priežiūrą, aplinkosaugą ir gyvulius, stebėtas ir žymus pasėlių deklaruojamo išaugimas, o nuo 2005 m. padidėjęs plotas rodo žemės ūkio gamybos intensyvinimą, kuris matomas ir iki šiol.

Plungės rajone 2019–2023 m. ženkliai mažėjo deklaruotų pievų ir ganyklų plotų, bet analogiškai augo žieminių javų skaičius. To galima priežastis – galvijų ūkių mažėjimas, todėl ganomos ar daugiamečių pievos buvo paverstos javų laukais. Kaip pastebi Vyšniauskienė (2024), pievų plotas nepaliaujamai mažėja nuo pat Lietuvos įstojimo į ES. Tam didelę įtaką turi ydinga išmokų sistema, dėl kurios vis mažėja gyvulininkystės ūkiai ir plečiasi ariamos žemės plotai (Daugiametės..., 2024).

Plungės rajono teritorijoje vyrauja kalvotas reljefas. Bykovienė ir kt. (2014) teigia, kad žemės ūkio naudmenų plotai dėl drėgmės pertekliaus, nenašių dirvožemių ar sudėtingo reljefo yra netinkami naudoti vienmečių žemės ūkio augalų pasėliams (Bykovienė ir kt., 2014), tačiau, nepaisant to, stebima, kad žieminiai bei vasariniai javai Plungės rajone išlieka populiariausios auginamos ir deklaruojamos grūdų rūšys.

Taigi, išanalizavus 2019–2023 m. ūkininkų ūkių ir pasėlių kaitą Plungės rajone galima daryti prielaidą, kad Plungės rajone mažėja ūkininkų ūkių, tačiau didėja ūkininkų ūkių plotai, bulvių ir daugiamečių ganyklos-pievos plotai mažėja, o daržovių, žieminių javų ir ankštinių javų plotai didėja. Panašias tiek ūkininkų ūkių, tiek pasėlių kaitos tendencijas galima stebėti ne tik Plungės rajone, bet ir visoje Lietuvoje, kurios didžiąją dalimi priklauso nuo ES išskeltų reikalavimų, norint deklaruoti naudmenas ir pasėlius. Norint išsaugoti gyvybingą žemės ūkį, svarbu kompleksinis požiūris į Lietuvos kaimiškųjų vietovių plėtrą, nes mažų ūkių gyvybingumas priklauso ne tik nuo žemės ūkio politikos, bet ir nuo kitų politikos sričių priemonių įgyvendinimo sėkmės (Jurkėnaitė, 2012).

Išvados

1. Ūkininkų skaičius Plungės rajone dinamiškai mažėja (2019 m. – 2749, o 2023 m. – 2000 ūkininkų), tačiau jų valdomas vidutinis dydis didėja (2019 m. vidutinis ūkininko ūkio dydis – 10,22 ha, o 2023 m. – 13,2 ha). Didžiąją dalį ūkininkų ūkių ploto sudaro ariamoji žemė – 85 % viso ūkininkų ploto, antroje vietoje pievos ir ganyklos – 14 %, mažiausiai – sodai (<1 %). Nuo 2022 m. ariamosios žemės padaugėjo 3,4 % (nuo 46970 iki 48573 ha), o pievų bei ganyklų sumažėjo 24,9 % (nuo 8860 iki 6650 ha). Prognozuojama, kad iki 2030 m. tiek ūkininkų ūkių plotų, tiek ūkininkų skaičiai atitinkamai mažės.

2. 2019–2023 m. Plungės rajone bulvių ir daugiamečių ganyklų-pievų plotai mažėjo, o daržovių, žieminių javų ir ankštinių javų plotai didėjo. Deklaruojamų vasarinių javų plotai išliko panašūs visu analizuojamu laikotarpiu.

Literatūra

1. Aleknavičius, P. 2003. Žemės naudmenų apskaita kaimo vietovėje. *Žemės ūkis*, Nr. 1, p. 9–11.
2. Aleknavičius, P., Aleknavičius, A., Juknelienė, D. 2014. Agrarinių teritorijų naudojimo problemos ir jų sprendimas Lietuvoje. *Žemės ūkio mokslai*, Nr. 21(2) p. 78-88.

3. Daugiametės pievos, arba kodėl ūkininkai smūgiuoja į savo vartus. 2024. Prieiga per internetą: <https://www.bernardinai.lt/daugiametes-pievos-arba-kodel-ukininkai-smugiuoja-i-savo-vartus/> (žiūrėta 2024 03 05).
4. Bykovienė, A., Pupka, D., & Aleknavičius, A. 2014. Žemės ūkio naudmenų ploto apskaita ir pokyčių analizė Lietuvoje. *Žemės ūkio mokslai*, Nr. 21(4), p. 250-264.
5. Januškienė, J. 2022. Tiesioginės paramos žemės ūkiui ekonominių, socialinių ir aplinkosauginių efektų Lietuvoje vertinimas. In *Young Scientist, Conference/Jaunasis mokslininkas, konferencija* (p. 319-324).
6. Jurkėnaitė, N. 2012. Lietuvos ūkininkų ūkių ekonominio gyvybingumo palyginamoji analizė. *Žemės ūkio mokslai*, Nr. 2, p. 288–298.
7. Poviliūnas, A. 2007. Žemės reformos ir ūkininkijos raidos ekonominės peripetijos. Lietuvos mokslų akademija, , p. 50.
8. Radzevičius, G. 2005. Lietuvos žemės ūkis ir kaimo plėtra. Vilnius.
9. Savickaitė, R. 2015. Žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotų deklaravimo bei kontrolės ypatumai. Akademija.
10. Stravinskienė, V., Aleknavičius, A., Aleknavičius, P. 2015. Ūkių žemės naudojimo perspektyvos Lietuvoje. *Žemės ūkio mokslai*, Nr. 22(4), p. 216-228.
11. Žemės informacinė sistema. 2023. Žemės apskaita. Prieiga per internetą: <https://zis.lt/statistika/zemes-apskaita/> (žiūrėta 2024 03 05).
12. VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras. 2023. Statistika. Prieiga per internetą: <https://www.vic.lt/statistine-informacija/>, <https://ismain.vic.lt/VurapPublic/> (žiūrėta 2024 03 05).

TENDENCIES OF AGRICULTURAL PRODUCTS AND DECLARED CROPS IN THE MUNICIPALITY OF PLUNGE REGION

Summary

The purpose of the study is to identify the peculiarities of the use of crop declaration in the municipality of Plungė district. The transformation of the agricultural sector and its role in the economy has always been a relevant topic, especially when it comes to the integration of the European Union member states. This article examines the importance of the agricultural sector, the impact of the common land policy on farmers, the change in declared crops in the Plunge district and the possible reasons for this change. During the research, statistical indicators describing the use of agricultural land, the types of crops grown on farmers' farms in the municipality of Plungė district in 2019-2023 were analyzed. Also a change forecast until 2030 was made. It was noted that half (50%) of the territory of the municipality of Plungė district is used for intensive agricultural activities, but the areas of farmers' farms are decreasing every year, and the decrease in areas is predicted in the future until 2030. It was also found that in the Plunge district, due to the decrease of livestock farms and the expansion of arable land areas of potatoes and perennial pastures, the areas of meadows are decreasing, while the areas of vegetables, winter cereals and legumes are increasing.

Keywords: use of agricultural land, declaration of crops, change of declared crops